

Empowerment in jongerenwerk

Een onderzoek naar empowerment en verandering in het jongerenwerk van
Swazoom in Amsterdam Zuidoost

Debora Reesink

Empowerment in jongerenwerk

Een onderzoek naar empowerment en verandering in het jongerenwerk van
Swazoom in Amsterdam Zuidoost

Masterthesis

Auteur: Debora Reesink

Studentnummer: 3864316

Universiteit Utrecht

Master: Maatschappelijke Opvoedingsvraagstukken (MOV)

Thesidocent: Chris Baerveldt

Tweede beoordelaar: Marije Kesselring

Noorda en Co

Stagebegeleider: Jaap Noorda

Datum: 27 juni 2016

Samenvatting

Met de invoering van de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) en het Welzijn Nieuwe Stijl (WNS) is er in de afgelopen jaren veel aandacht gekomen voor eigen kracht en participatie: twee begrippen die vaak verbonden worden aan het concept empowerment. De aanwezigheid van empowerment in de praktijk van het jongerenwerk is onderzocht aan de hand van semigestructureerde interviews bij jongerenwerkers van de organisatie Swazoom in Amsterdam Zuidoost. Omdat empowerment een nog relatief onduidelijk begrip is, is dit bevraagd aan de hand van kern-empowerende elementen, en omdat een groot deel van de bevolking in Amsterdam Zuidoost uit migrantenjongeren bestaat is er specifiek gekeken naar vormen van jongerenwerk met een empowerende stijl die goed aansluiten bij deze doelgroep, namelijk: talentontwikkeling, het vormen van een positief toekomstperspectief en (etnische) identiteitsontwikkeling. Uit de interviews is gebleken dat er aan veel kern-empowerende elementen wordt voldaan, en dat de drie vormen van jongerenwerk met empowerende stijl allemaal aanwezig zijn in het jongerenwerk van Swazoom, maar dat er door overheidsbeleid weinig ruimte wordt gelaten voor het stimuleren van etnische identiteit. De jongerenwerkers rapporteerden weliswaar een verandering op papier sinds de invoering van de Wmo en het WNS, veel van hen zagen geen verandering in de praktijk: zij werkten zolang ze zich konden herinneren al op deze manier. Tenslotte wordt geconcludeerd dat empowerment een onduidelijk gedefinieerd concept blijft, en dat het de praktijk van het jongerenwerk ten goede zou komen als de criteria rondom empowerment duidelijker omschreven zouden worden.

Kernwoorden: empowerment, jongerenwerk, migrantenjongeren

Abstract

With the introduction of the Social support act (Wet maatschappelijke ondersteuning [Wmo]) and the Welfare New Style (Welzijn Nieuwe Stijl [WNS]) there has been much attention for “own strength” and participation in the last several years: two concepts that are often linked to the concept of empowerment. The presence of empowerment in the practice of youth work is examined through semi-structured interviews with youth workers from the organisation Swazoom in Amsterdam Southeast. Because empowerment is a relatively vague concept, it is queried using so-called core empowering elements, and because a large proportion of the population in Amsterdam Southeast consists of migrant youth, there has specifically been looked at forms of youth work with an empowering style that fit this target group well, namely: talent development, forming positive future prospects and (ethnic) identity development. The interviews revealed that many core empowering elements were met, and that the three forms of youth work with empowering style were all present in the youth work of Swazoom, but that there is little room for stimulating ethnic identity because of government policy. Although youth workers reported a change on paper since the introduction of the Wmo and the WNS, many of them didn't see change in practice: they were working like this as long as they could remember. Finally it is concluded that empowerment remains a vague concept, and that

the practice of youth work would benefit if the criteria around empowerment would be more clearly defined.

Key words: empowerment, youth work, migrant youth

Empowerment in jongerenwerk

In 2007 is de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) geïntroduceerd. Het belangrijkste doel van de Wmo is participatie, of “meedoen”. De andere twee grote doelen – zelfredzaamheid en sociale samenhang – zijn hiermee verbonden: “men kan pas participeren als men zelfredzaam is en sociale samenhang ontstaat alleen door participatie” (Timmermans & Kwekkeboom, 2012, p. 23). Deze participatie wordt vervolgens onderscheiden in twee soorten: consumptieve participatie, deelhebben aan de samenleving; en actieve participatie, bijdragen aan de samenleving (Kwekkeboom en Jager-Vreugdenhil, 2009; Staatsblad, 2006). De nadruk op de eigen verantwoordelijkheid, zelfredzaamheid en participatie van de burger in de Wmo worden als oplossing gezien voor de te hoge kosten van het zorgstelsel. Op deze manier wordt de rol van de overheid kleiner en is er minder overheidsgeld nodig voor het welzijnswerk en de maatschappelijke dienstverlening. Het sociaal-agogisch werk dat nog wel aanwezig is, moet vooral bezig zijn met het stimuleren van het nemen van eigen verantwoordelijkheid en minder met hulp verlenen, waarbij het belangrijk is dat zij duidelijk kunnen maken wat het belang en de kwaliteit van hun werk is (Kwekkeboom & Jager-Vreugdenhil, 2009).

In de afgelopen jaren hebben er decentralisaties plaatsgevonden van verschillende domeinen, dit betekent dat de taken van de overheid op dit gebied de verantwoordelijkheid zijn geworden van gemeenten. Ook de met de introductie van de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) is een decentralisatie gepaard gegaan. Met een decentralisatie vinden veranderingen plaats op twee niveaus: wat betreft structuur (transitie) maar ook qua inhoud en cultuur (transformatie). In 2007 zijn beide processen gestart, maar met name de transformatie is nog niet afgerond: dit betreft namelijk een verandering in werkwijze en visie van personen en instellingen, en dit is een langzaam proces (Rijksoverheid, 2012). Het programma Welzijn Nieuwe Stijl (WNS) is een ontwikkeling van onder andere het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) die probeert vorm te geven aan deze transformatie door gemeenten en welzijnsinstellingen handvatten te bieden (Rijksoverheid, 2012; Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, 2010). De kernpunten van het WNS zijn erop gericht te stimuleren de eigen kracht van burgers aan te spreken en breder te kijken dan enkel de individuele oplossingen die nu vaak voorhanden zijn maar de gehele context en samenleving te betrekken bij verbetering van de situatie. Hierbij is het belangrijk dat er resultaatgericht te werk wordt gegaan, waarbij de persoonlijke kunde van de professional een grote rol krijgt waardoor regels een minder grote rol spelen en er direct gehandeld kan worden (Rijksoverheid, 2012; Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, 2010).

Binnen deze transitie en transformatie wordt het concept empowerment vaak genoemd als middel om veel van de gestelde doelen te behalen (Boumans, 2012). Niet alleen is het een antwoord op de vraag vanuit zorg en welzijn of en hoe mensen zoveel mogelijk zelf kunnen bepalen wat zij nodig hebben, ook lijkt het een goede manier te zijn om invulling te geven aan de participatie en het

nemen van eigen verantwoordelijkheid die vanuit de overheid van burgers verwacht wordt (Boumans, 2012; Rijksoverheid, 2012).

Er bestaat echter veel onduidelijkheid over de precieze inhoud van het concept empowerment, en ook de transformatie is nog volop in gang, hierdoor is het interessant en van belang om te onderzoeken hoe deze transformatie met de inzet van het WNS en de eventuele inzet van het concept empowerment precies verloopt. In dit onderzoek zal specifiek gefocust worden op een groot onderdeel van het WNS, namelijk jongerenwerk. Aan de hand van één welzijnsorganisatie zal getracht worden inzicht te verkrijgen in de rol die empowerment speelt in het jongerenwerk aldaar, en of er sprake is van verandering in aanpak na de transitie en transformatie. De welzijnsorganisatie die hiervoor onderzocht wordt is Swazoom: gebaseerd in Amsterdam Zuidoost, en in het jongerenwerk erop gericht jongeren ondersteuning te bieden bij de ontwikkeling van hun identiteit zodat zij in hun “zoektocht naar een maatschappelijke bestemming kunnen worden ‘empowered’” en als actieve burger gaan participeren in de maatschappij (Swazoom, 2015b, p. 9).

De vraagstelling in dit onderzoek is tweeledig en luidt als volgt:

- In hoeverre en hoe speelt empowerment een rol in het jongerenwerk van Swazoom in Amsterdam Zuidoost aan?
- In hoeverre en hoe is de aanpak van het jongerenwerk veranderd in de afgelopen jaren?

Literatuur

Migrantenjongeren

Swazoom is gebaseerd in Amsterdam Zuidoost, een stadsdeel waarvan 64% van de bevolking van niet-westerse allochtone afkomst is (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2016), een meerderheid van de jongeren die deelneemt aan het jongerenwerk van Swazoom zal dus waarschijnlijk van niet-westerse afkomst zijn. Al eeuwen lang en over de hele wereld groeien door migratie grote groepen jongeren op tussen verschillende culturen (El Hadioui, 2011; Distelbrink, Pels, Jansma & van der Gaag, 2012; Reis, 2004). Deze jongeren worden in verschillende contexten anders genoemd, in dit onderzoek zal de term migrantenjongeren gehanteerd worden. Hieronder wordt verstaan: jongeren die om wat voor reden dan ook – van het ontvluchten van een conflictgebied tot het zoeken naar betere kansen op de arbeidsmarkt – in een ander land leven dan waar zij of hun (voor)ouders vandaan komen en dus met verschillende culturen te maken hebben.

Dit opgroeien met verschillende culturen kan allerlei problemen met zich meebrengen. Zo kan er sprake zijn van een mismatch tussen culturen: er wordt ander gedrag van jongeren verwacht in verschillende contexten, en dit kan heel verwarrend zijn (El Hadioui, 2011). In gezinnen van niet-westerse komaf is er bijvoorbeeld vaak sprake van een autoritaire opvoedingsstijl waarin waarden als conformiteit en respect voor autoriteit belangrijk zijn, in westerse gezinnen en op westerse scholen is vaak sprake van een autoritatieve opvoedingsstijl waarin waarden als autonomie en kritisch leren denken belangrijk zijn (Distelbrink et al., 2012). Daarnaast kunnen jongeren te maken krijgen met de

straatcultuur, waar weer compleet andere regels gelden (Anderson, 1999; El Hadioui, 2011). Ook stellen sommigen dat de druk tot aanpassing aan de Nederlandse cultuur ervoor zorgt dat er voor andere vormen van identiteit nauwelijks meer ruimte is. Dit kan ervoor zorgen dat allochtone jongeren ofwel een belangrijk deel van hun culturele achtergrond verliezen (Duyvendak, Engelen & de Haan, 2008), of zich juist volledig tegen de Nederlandse cultuur keren (Celik, 2015). Botsingen tussen de thuiscultuur en de dominante cultuur worden als risicofactor gezien voor een gezonde ontwikkeling: jongeren vertonen overlastgevend gedrag of behalen slechte schoolresultaten (El Hadioui, 2011; Meeus, 2010; Porta et al., 2016). Jongeren die de twee culturen strikt gescheiden houden, rapporteren een slechter zelfbeeld, zijn minder optimistisch, laten minder prosociaal gedrag zien en hebben minder goede familierelaties (Schwartz et al., 2015). Jongeren die weinig culturele socialisatie krijgen over hun eigen culturele achtergrond hebben over het algemeen een lager welzijn dan jongeren die dat wel aangeboden krijgen van zowel hun ouders als hun leeftijdsgenoten: zij hebben vaker last van depressie en vormen een minder sterke etnische identiteit (Wang & Benner, 2016; Yasui, Dishion, Stormshak & Ball, 2015).

Tenslotte zijn er theorieën die stellen dat migrantenjongeren met een slavernijverleden (in Nederland zijn dat bijvoorbeeld Surinamers, Antillianen en Ghanezen) met extra problemen te maken krijgen (DeGruy, 2005; Reid, Mims & Higginbottom, 2004). Zo zouden door jaren van slavernij, gevolgd door structurele discriminatie en onderdrukking, hele generaties destructief gedrag hebben aangeleerd. Dit gedrag zou in eerste instantie begonnen zijn als overlevingsstrategie, maar blijft bestaan omdat kinderen wier ouders deze problemen hebben het gedrag overnemen, lang nadat het zijn effectiviteit is verloren in de context. DeGruy (2005) noemt dit het Post Traumatic Slave Syndrome (PTSS), Reid en collega's (2004) hanteren de term Post Traumatic Slavery Disorder (PTSlaveryD). Voorbeelden van zulk destructief gedrag zijn onder andere: een slechte ontwikkeling van eigenwaarde, hopeloosheid, aangeleerde hulpeloosheid, depressie, geïnternaliseerd racisme (tegenover de eigen culturele groep) en een zelfdestructieve visie (DeGruy, 2005), maar bijvoorbeeld ook een slechte fysieke gezondheid en slechte financiële vaardigheden (Reid et al., 2004). Door al deze problemen zijn jongeren met een slavernijverleden kansarmer dan jongeren zonder zo'n verleden (DeGruy, 2005; Reid et al., 2004). De verwachting is dat deze ongelijkheid niet enkel kan worden opgelost door klinische behandeling, maar dat er een grote maatschappelijke verandering nodig is, in zowel individuen als instituten, van zowel de eigen culturele groep als de dominante cultuur (Boumans, 2012; DeGruy, 2005).

Naast deze culturele problemen krijgen veel migrantenjongeren ook te maken met problemen rondom armoede: de kans op armoede is voor jongeren van allochtone komaf een stuk groter dan voor autochtone kinderen (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2015; Lewis & Burd-Sharps, 2015). Armoede brengt ten eerste stress met zich mee, niet alleen voor de jongere maar ook voor de ouders, wat ervoor kan zorgen dat zij zich psychisch slecht gaan voelen en daarbij bijvoorbeeld onzeker kunnen worden over hun rol als opvoeder (Cyr, Euser, Bakermans-Kranenburg & van IJzendoorn,

2010; Katz, Corlyon, La Place & Hunter, 2007). Daarnaast kunnen jongeren last hebben van een negatief stigma, opgelegd door anderen of zichzelf. Tenslotte zijn er vaak minder beschikbare financiële middelen voor bijvoorbeeld een studie wat kan leiden tot lagere ambities of verwachtingen van de jongere zelf (Phillips & Pittman, 2003).

Empowerment

Empowerment wordt vaak gezien als een veebelovend concept om achtergestelde groepen meer kanselijkheid te bieden, zo ook in het jongerenwerk voor bijvoorbeeld de achtergestelde groep migrantenjongeren (Boumans, 2012). Empowerment wint dus aan bekendheid en populariteit, er bestaat echter nog veel onduidelijkheid over de precieze betekenis of hoe het ingezet kan worden in de zorg en welzijnssector (Boumans, 2012; Tengland, 2008; Van Regenmortel, 2009). Veel onderzoekers zijn het erover eens dat empowerment in ieder geval gaat over “het streven naar emancipatie van sociaal achtergestelde individuen en groepen” (Boumans, 2012, p. 8). Hierbij is de focus van empowerment het benadrukken en gebruiken van de eigen kracht van mensen zodat zij zelf invloed op hun verschillende levensgebieden kunnen uitoefenen, en is het belangrijk dat de balans in het leven van de onderdrukte of achtergestelde groep of individu verschuift van *bepaald worden* naar *zelf bepalen* (Boumans, 2012; Rappaport, 1995; Tengland, 2008; Van Regenmortel, 2009). In eerste instantie ging empowerment vooral over “de strijd tegen onderdrukkende [politieke en economische] systemen die de mogelijkheid om subject van het leven te zijn, beperken” (Boumans, 2012, p. 8). Empowermentstrategieën kunnen echter ook worden toegepast op kwetsbare doelgroepen binnen zorg en welzijn. Ten eerste omdat zij ook beperkt worden door onderdrukkende systemen op macro- en mesoniveau: bijvoorbeeld door uitsluiting, verminderde kansen op werk en negatieve beeldvorming, maar ook op micro-niveau, bijvoorbeeld door ziektes of beperkingen die invloed kunnen hebben op onder andere werk, wonen of relaties. Zo krijgt empowerment een uitgebreide betekenis die binnen contexten kan verschillen (Boumans, 2012; Zimmerman, 2000). Empowerment binnen zorg en welzijn gaat dus niet over een vaste methodiek die in iedere situatie hetzelfde wordt uitgevoerd of hetzelfde bereikt. Het houdt zich bezig met het creëren van een context waar zowel individuele als collectieve processen van empowerment kunnen plaatsvinden: empowerment speelt zich immers af op verschillende niveaus en bij de emancipatie van de achtergestelde groepen of individuen is de gehele samenleving betrokken (Boumans, 2012; DeGruy, 2005).

Uit de literatuurverkenning van Boumans (2012) is gebleken dat in een daadwerkelijk empowerende aanpak in elk geval op de één of andere manier aan de volgende *kern-empowerende elementen* aanwezig zijn: Ten eerste is het doel het vergroten van de leefwereld, de mate waarin het individu zelf vorm kan geven aan zijn leven. Ten tweede is het middel het bieden van ontmoeting, ondersteuning en tools waarmee het individu zelf invulling kan geven aan zijn levensgebieden. Ten derde is de aanpak integraal waarbij er ruimte is voor dialoog en waarbij er voldoende steun wordt geboden. Tenslotte is de voorwaarde dat zowel de mogelijkheden als de beperkingen van het individu erkend worden waarbij de doelen en middelen realistisch (niet betuttelend of overoptimistisch) zijn.

Voor al deze kern-empowerende elementen geldt dat de doelen door de achtergestelde groep of individu moeten worden bepaald, en dat deze niet vooraf zijn opgesteld (Boumans, 2012; Tengland, 2008).

Tegenwoordig wordt empowerment veel gebruikt in overheidsbeleid, vaak met onder andere bezuinigingen als doel (Boumans, 2012; Romme, Ten Have & Canoy, 2011). Zo wordt zelfredzaamheid als het ware een eis en empowerment een (goedkoop) middel om dit te bereiken. Dit lijkt echter in strijd met de vroegere insteek van empowerment; namelijk het *zelf bepalen*. Een empowered mens is dus niet per definitie een zelfredzaam mens, en een empowerment-insteek is dus niet per definitie goedkoper dan reguliere zorg (Boumans, 2012).

Er bestaan verschillende programma's die gericht zijn op empowerment van jongeren (Jennings, Parra-Medina, Hilfinger Messias & McLoughlin, 2006). Veel van deze programma's voldoen aan dezelfde soort criteria zoals beschreven door Boumans (2012), maar door het feit dat empowerment anders kan worden ervaren door verschillende personen of gemeenschappen is het tot nu toe onmogelijk gebleken om empowerment uitputtend te beschrijven of te meten (Jennings et al., 2006; Zimmerman, 2000), en dus ook om een programma te ontwerpen dat puur op empowerment gericht is. Wel is er in empowermentstrategieën binnen het jongerenwerk in ieder geval ruimte voor positieve bekrachtiging, het aanleren van vaardigheden waardoor een persoon zelfredzamer wordt, en voor positieve identiteitsontwikkeling (Jennings et al., 2006). Deze drie elementen worden in het jongerenwerk vaak gecombineerd (Veenbaas, Noorda & Ambaum, 2011), maar kunnen ook allen als een op zichzelf staande vorm ingezet worden. Deze vormen zullen in dit onderzoek als talentontwikkeling, toekomstperspectief en identiteitsontwikkeling geduid en verder omschreven worden.

Talentontwikkeling

Talentontwikkeling is omstreeks de jaren '90 populair geworden als een vorm van activerend jongerenwerk en is sinds die tijd verder uitgewerkt en onderbouwd (Noorda, Clement & Dobbe, 2011; Veenbaas et al., 2011). Binnen talentontwikkeling is een accent op artistieke en sportieve activiteiten kenmerkend, maar daarnaast is er ook erkenning voor andere soorten talenten zoals sociale of technische vaardigheden (Abdallah, Kooijmans & Sonneveld, 2016; Veenbaas et al., 2011). In het boek *Talentgericht werken met kwetsbare jongeren* (Abdallah, et al., 2016) worden verschillende doelen van talentgericht werken genoemd: talengericht werken draagt bij aan de ontwikkeling van vaardigheden en talenten van jongeren, het creëert en versterkt een positief zelfbeeld en helpt een toekomstperspectief vorm te geven. Daarnaast draagt het bij aan de vorming van zowel formele als informele netwerken, en wordt het gezien als een manier om jongeren te laten participeren in de maatschappij. Talentgericht werken biedt jongeren namelijk de kans om te laten zien wat hun interesses en mogelijkheden zijn, maar daagt daarnaast ook uit om zelf iets op dit terrein te organiseren (Abdallah et al., 2016; Veenbaas et al., 2011). Hierbij is het wel heel belangrijk dat jongerenwerkers daarbij voldoende ondersteuning bieden (Noorda et al., 2011). Deze ondersteuning uit zich onder

andere in het faciliteren of benadrukken van kleine successen voor de jongeren, waardoor zij positieve emoties kunnen ervaren. Deze positieve emoties kunnen zijn: het ervaren van plezier, prestatie, trots of ergens bij horen, en zijn een voorwaarde om talent aan te wakkeren. Ook dragen ze bij aan een sterke motivatie van jongeren om deel te (blijven) nemen aan een bepaalde activiteit (Abdallah et al. 2016).

In het talentgericht werken wordt een spanningsveld beschreven tussen acceptatie en uitdaging: aan de ene kant is een voorwaarde van talentgericht werken het accepteren van de jongeren zoals ze zijn, onder andere om ze het plezier in leren terug te geven, aan de andere kant hebben de jongeren verschillende problemen zoals een fatalistische houding, een gebrek aan doorzettingsvermogen of vertonen zij probleemgedrag. Het talentgericht werken dient wel te stimuleren tot nieuwe uitdagingen en denkwijzen om deze problemen te doen afnemen. Om dit spanningsveld goed in balans te houden is er een intensieve persoonlijke relatie nodig tussen de werker en jongere (Abdallah et al., 2016).

Toekomstperspectief

In hoeverre mensen in staat zijn hoge doelen voor zichzelf te stellen of naar een positieve toekomst te streven, hangt sterk samen met hun sociale positie (Appadurai, 2004; Baillergeau, Duyvendak en Abdallah, 2015). Uit onderzoek is gebleken dat vrijwel alle jongeren dezelfde “idealistische aspiraties” (droombeelden) hebben voor de toekomst, maar dat hun “realistische aspiraties” enorm verschillen: jongeren uit lagere sociale klassen hebben lagere aspiraties dan jongeren uit hogere sociale klassen. Hieruit blijkt dat de toekomstdromen die jongeren voor zichzelf hebben vaak niet gebaseerd zijn op wat zij zelf het liefst zouden willen, maar op wat er van ze verwacht wordt door hun omgeving, en dat jongeren uit de hogere sociale klasse een grotere kans hebben om hogere doelen na te streven en dus te behalen (Baillergeau et al., 2015). Daarnaast zijn er in lagere sociale klassen vaak weinig voorbeelden van succesvolle jongeren, wat het voor deze jongeren nog moeilijker maakt om een positief toekomstperspectief voor te stellen (Crul, 2003).

Veel jongerenwerkers zijn er van overtuigd dat zij de aangewezen professionals zijn om kansarme jongeren te helpen in het vormen van een positief toekomstperspectief door hun aspiraties te vergroten (Abdallah et al., 2016). Dit krijgt bijvoorbeeld vorm door de horizon van jongeren te verbreden: dit kan gebeuren door ze op excursie mee te nemen naar een andere wijk, stad of land maar ook door ze verschillende organisaties te laten zien, of van andere culturen te laten proeven (Veenbaas et al., 2011). Ook wordt er vaak gebruikt gemaakt van rolmodellen: personen waarmee jongeren zich kunnen identificeren en die een voorbeeldfunctie voor ze vervullen. Deze rolmodellen kunnen bijdragen aan horizonverbreding door jongeren kennis te laten maken met bijvoorbeeld verschillende soorten beroepen, maar ook door een mentorrelatie aan te gaan waarin geholpen wordt bij het stellen en behalen van doelen (Noorda & Van Dijk, 2015). Uit zowel Amerikaans als Nederlands onderzoek blijkt dat het inzetten van dit soort mentoren leidt tot vermindering in psychosociale problemen, gedragsproblemen en delinquentie, en zorgt voor betere schoolresultaten (Lipsey, 2009; Vos, Pot & Dotinga, 2012).

De grootste focus van het jongerenwerk met betrekking tot toekomstperspectief voor kansarme jongeren lijkt er dus op gericht te zijn jongeren mee te geven dat zij zélf kunnen bepalen wat ze willen bereiken, en dat er meer opties zijn dan veel van hen denken (Abdallah et al., 2016; Baillergeau et al., 2015).

(Etnische) Identiteitsontwikkeling

Jongeren maken een fase van identiteitsontwikkeling door. Idealiter weten zij aan het einde van de adolescentie duidelijk wie ze zijn, en blijft dit gevoel van identiteit over tijd en in verschillende contexten hetzelfde (Erikson, 1968). Identiteit is een optelsom van persoonskenmerken en de evaluatie daarvan (Van der Meulen & Krabbendam, 2013) en wordt onder andere gevormd door de persoonlijke geschiedenis (Traas, 2006) en de sociale identiteit. De sociale identiteit van een persoon wordt bepaald door de sociale groepen waar die persoon onderdeel van uitmaakt en de waarde die hij toekent aan deze groepen, dit gebeurt vaak in vergelijking met andere groepen (Taylor & Moghaddam, 1987). Wanneer dus de sociale identiteit niet duidelijk is door de eerder genoemde mismatch tussen culturen, of door het merendeel van de samenleving negatief gewaardeerd wordt, kan het voor jongeren lastig zijn om een positieve eigen identiteit te vormen (El Hadioui, 2011).

Migrantenjongeren maken per definitie (ook) deel uit van een andere sociale groep dan de heersende sociale groep en er zijn verschillende theorieën die stellen, en verschillende onderzoeken die bevestigen, dat het voor het vormen van een positieve identiteit bij migrantenjongeren belangrijk is om hun andere culturele invloeden te erkennen en te waarderen (Porta et al., 2016; Schwartz et al., 2015). Daarbij is gebleken dat culturele socialisatie – jongeren leren over hun etnische achtergrond, etnische identiteit en participatie in culturele activiteiten stimuleren – bijdraagt aan een beter psychologisch welzijn (Porta et al., 2016; Yasui et al., 2015) en dat jongeren met een sterke etnische identiteit beter presteerden op school en meer durfden te onderzoeken dan jongeren zonder sterke etnische identiteit (Meeus, 2010; Wissink, Dekovic, Yagmur, Stams & De Haan, 2008). Tenslotte zijn jongeren die de verschillende culturen als aanvullend zien in plaats van strikt gescheiden, beter aangepast op psychologisch en sociaal gebied (Schwartz et al., 2015).

Omdat identiteitsontwikkeling een groot onderdeel is in het leven van jongeren krijgt identiteitsontwikkeling een grote plaats in het jongerenwerk. Hierbij wordt aandacht besteed aan etniciteit, maar niet in de eerste plaats. De grootste doelstelling van het jongerenwerk in Nederland is: ervoor zorgen dat jongeren uit verschillende groepen goed met elkaar en de samenleving om kunnen gaan, waarbij het belangrijk is dat jongerenwerkers met aandacht en respect omgaan met de verschillende culturele achtergronden (Veenbaas et al., 2011).

Implicaties voor het onderzoek

Op basis van de literatuur blijkt dat migrantenjongeren tegen verschillende specifieke problemen aan kunnen lopen en dat jongerenwerk een grote bijdrage kan leveren aan de oplossing van deze problemen. Hierbij kan een empowerende aanpak gehanteerd worden, dit is echter een nog erg onduidelijk begrip. Boumans (2008) onderscheidt vier kern-empowerende elementen van

empowerment in welzijnswerk, namelijk het vergroten van de leefwereld, het bieden van ontmoeting, ondersteuning en tools, een integrale aanpak met ruimte voor dialoog en het stellen en nastreven van realistische doelen. Hierbij is het een voorwaarde dat de doelen altijd door het individu zelf worden bepaald. Er bestaan (nog) geen jongerenwerkprogramma's waarbij al deze elementen volledig geïntegreerd zijn, maar er zijn verschillende vormen van jongerenwerk die hier deels bij aansluiten, namelijk jongerenwerk gericht op: talentontwikkeling, positief toekomstperspectief en positieve (etnische) identiteitsontwikkeling. In dit onderzoek zullen jongerenwerkers daarom gevraagd worden naar de kern-empowerende elementen van Boumans in hun jongerenwerk, en naar de drie vormen van jongerenwerk met empowerende stijl. Op basis van de Wmo en de decentralisatie zal vervolgens gevraagd worden naar eventuele verandering hierin.

Methoden

Onderzoeksdesign

Alle medewerkers van Swazoom die hebben meegedaan aan het uitwisselingsproject *Best of Both Worlds* van Erasmus+ vormden samen de populatie van dit onderzoek, dit waren 15 sociaal cultureel werkers, in de rest van dit onderzoek aangeduid als jongerenwerker, en één manager. De medewerkers werden benaderd tijdens bijeenkomsten van dit uitwisselingsproject. Om informatie te verkrijgen over het jongerenwerk van Swazoom is er gebruikt gemaakt van semigestructureerde interviews. Deze informatie is aangevuld met een documentanalyse van verschillende jongerenwerkprogramma's van Swazoom.

Participanten

Van alle medewerkers waren 15 medewerkers op dat moment in dienst bij Swazoom, en één medewerker was ergens anders in dienst, maar had een jaar als jongerenwerker bij Swazoom gewerkt. De gemiddelde leeftijd was 35 jaar, en de gemiddelde werkervaring als jongerenwerker 10,6 jaar. De minimale werkervaring als jongerenwerker was 1 jaar en de maximale werkervaring 23 jaar. Onder de jongerenwerkers waren 6 Nederlanders, 6 Surinaamse Nederlanders, 3 Antilliaanse Nederlanders en 1 Portugees-Italiaanse Nederlander. Sommige jongerenwerkers gaven echter aan dat zij weliswaar een andere etnische achtergrond hadden, maar zichzelf identificeerden als Nederlander, deze jongerenwerkers worden dan ook Nederlands genoemd in dit onderzoek. De respons van de groep was 100% dankzij het feit dat het een voorwaarde was om aan een interview mee te werken om te mogen participeren in het uitwisselingsproject.

Meetinstrumenten

Om de praktijk van het jongerenwerk te onderzoeken zijn er semigestructureerde interviews afgenomen door middel van een topiclijst die is opgesteld voor het onderzoek behorende bij het uitwisselingsproject *Best of Both Worlds* en voor dit onderzoek is een selectie gemaakt van relevante topics.¹ Het eerste topic ging over de visie en de algemene werkwijze van het jongerenwerk van

¹ Zie voor de topiclijst voor dit onderzoek bijlage 1.

Swazoom en het doel van het programma waar de jongerenwerker werkt. Het tweede topic ging in op hoe (etnische) identiteitsontwikkeling, talentontwikkeling en toekomstperspectief een plek krijgen binnen het programma. Het derde topic bevroeg hoe empowerment een rol kreeg binnen het programma en het algemene jongerenwerk bij Swazoom. Daarna werd bevroegd hoe de samenwerking rondom de jongeren is vormgegeven en tenslotte werd gevraagd naar verandering in zowel de methodiek als de samenwerking van het jongerenwerk. Gedurende het onderzoek is de topiclijst aangescherpt, en is het laatste topic voornamelijk verdeeld over de eerdergenoemde topics, te zien aan de onderstreepte toevoegingen in bijlage 1. Ook is de vraag naar coping met racisme later toegevoegd onder het kopje (etnische) identiteitsontwikkeling, omdat het onderwerp racisme in persoonlijke gesprekken met de jongerenwerkers veel naar voren kwam.

Naast de semigestructureerde interviews is een analyse gemaakt van verschillende programma's van Swazoom, de zogenaamde *excellente programma's* "Girls in Control" (Swazoom, 2014), "Fit for Future" (Swazoom, 2015c) en "100% Passie voor jouw toekomst" (Swazoom, 2015a), om de resultaten uit de interviews te kunnen vergelijken met de omschrijving van het jongerenwerk op papier.

Analyse

De dataverwerking is gebeurd op basis van het structureren van de getranscribeerde interviews en de uitkomsten van de documentanalyses onder de kopjes: empowerment, talentontwikkeling, toekomstperspectief, (etnische) identiteit, samenwerking en verandering. Vervolgens is van de documentanalyse een samenvatting gemaakt per onderwerp, en van de interviews per onderwerp een samenvatting geschreven per informant, en deze zijn uiteindelijk gecombineerd tot een samenvatting van de heersende opvattingen of tegenstellingen per onderwerp.

Betrouwbaarheid

De betrouwbaarheid van dit onderzoek zou in het geding kunnen zijn gekomen door sociaalwenselijke antwoorden of vaagheid van de informanten, doordat de informanten niet voldoende kennis of overzicht van de situatie hadden, of door begripsonduidelijkheid. Om de sociaalwenselijkheid zoveel mogelijk te voorkomen is de informanten duidelijk gemaakt dat hun privacy gewaarborgd zal worden en dat er geen goede of foute antwoorden waren, maar dat het belangrijk was om zo waarheidsgetrouw mogelijk te antwoorden. Omdat het kwalitatief onderzoek betrof is de eventuele vaagheid zoveel mogelijk ondervangen door bijvoorbeeld naar voorbeelden te vragen. Uit de praktijk van de interviews is gebleken dat er niet tot nauwelijks sprake was van sociale wenselijkheid in de antwoorden van de informanten: zij hebben zich meer dan eens kritisch uitgesproken over de werkwijze van Swazoom of het beleid van de overheid met betrekking tot jongerenwerk. De kennis of het overzicht van sommige informanten bleek inderdaad af en toe onvolledig te zijn, maar door alle antwoorden van de verschillende informanten te combineren is er getracht een zo volledig mogelijk beeld van de situatie te schetsen. Tenslotte is getracht begripsonduidelijkheid zoveel mogelijk te voorkomen door onduidelijke begrippen als empowerment

niet letterlijk te noemen: er is zo veel mogelijk objectief omschreven en zo min mogelijk gesproken in ideologisch beladen termen. Daarnaast is de topiclijst strak gehanteerd in ieder interview, om te voorkomen dat er grote verschillen in interpretatie konden bestaan tussen de informanten.

Resultaten

De resultatensectie begint met een korte schets van de opbouw van de programma's van Swazoom zoals onderzocht door een documentanalyse van drie programmaomschrijvingen. De daaropvolgende resultaten komen voort uit de interviews en zijn verdeeld aan de hand van de topics empowerment, talentontwikkeling, toekomstperspectief, (etnische) identiteit en verandering. Hierbij zijn niet alle kern-empowerende elementen onder het kopje empowerment uitgewerkt, omdat verschillende onderdelen overlapt met de topics toekomstperspectief en identiteit.

Programma's Swazoom. Uit de drie omschreven programma's van Swazoom kwam naar voren dat het opleiden van kwetsbare jongeren tot rolmodellen een groot streven was van veel pedagogische programma's. De precieze vormgeving van deze aanpak verschilde per programma, maar altijd werd er gebruik gemaakt van laagdrempelige activiteiten op het gebied van sport, spel of workshops die de talenten en kwaliteiten van jongeren aanspraken. Uiteindelijk was ieder programma gericht op het benadrukken van positieve kanten, en het verbreden van de leefwereld van de jongere. Het streven was dat jongeren op deze manier een sterke eigen identiteit konden vormen, gericht plannen voor hun toekomst konden maken en daarmee aan de slag konden gaan, en idealiter zelf konden gaan "teruggeven" door nieuwe jongeren te begeleiden in bijvoorbeeld sport. Tenslotte waren deze programma's vaak net gestart of bevonden zij zich nog in de testfase, daarom was er veel ruimte voor onderzoek, evaluatie en verbetering, zowel tijdens als na afloop van het programma.

Empowerment. Bijna alle jongerenwerkers rapporteerden dezelfde volgorde van doelstelling: vanuit het stadsdeel kwamen er bepaalde eisen, vaak in de vorm van aantallen jongeren die per jaar bereikt moesten worden, of een bepaalde doelgroep waar speciale aandacht naartoe moest. Vervolgens vulden de jongerenwerkers zelf, vaak in overleg met collega's de vorm van het werk in. Veel jongerenwerkers noemden daarbij dat de jongeren ook op een moment in het proces betrokken werden, ofwel door zoiets als een jongerenraad, of meer secundair, door de ervaring die de jongerenwerker tot dan toe had met de doelgroep: "Jongeren hebben geparticipeerd, hebben meegedaan, dus aan de hand van reacties en resultaten die ik daaruit heb behaald heb ik mijn conclusies gemaakt. Ik heb het al een beetje geproefd wat ze nodig hebben."

Bij het bepalen van de methodiek werden de jongeren actief betrokken, zolang ze maar goede onderbouwing konden geven over waarom ze iets graag wilden doen: "dan gaan jullie maar bedenken wat voor activiteiten jullie willen doen en waarom. Ik wilde wel echt die waarom, niet alleen maar lanterfanten". Verschillende jongerenwerkers gaven aan met afgevaardigden te werken, zoals bijvoorbeeld een vergadering met alle groepsleiders van dansscrews of met een meidenraad. Soms lag de richting van de methodiek al vast, bijvoorbeeld zo positief en motiverend mogelijk, maar kon die nog op verschillende manieren worden ingevuld.

Veel jongerenwerkers gaven aan dat zij het eigen netwerk van jongeren voornamelijk inzetten om nieuwe jongeren te werven voor activiteiten of projecten. Daarnaast vroegen zij veel naar mensen die konden helpen bij bijvoorbeeld het fluiten van een wedstrijd of het begeleiden van een uitje, maar ook naar bijvoorbeeld talenten die mensen in konden zetten zoals het leiden van een dansworkshop of lesgeven over een bepaald onderwerp. Wel gaven sommige werkers aan dat zij vonden dat dit nog te weinig gebeurde, en dat er waarschijnlijk veel meer jongeren bereikt zouden kunnen zijn wanneer alle jongeren af en toe iemand mee hadden genomen.

De jongerenwerkers gaven op verschillende manieren aan open te staan voor dialoog. Ten eerste waren er jongerenraden die op vaste basis bij elkaar kwamen en zo inspraak hadden in hun eigen jongerenwerk, ten tweede was er veel ruimte voor dialoog in individuele coaching, en ten derde spraken de meeste werkers uit open te staan voor wat de jongeren tussendoor wilden opmerken. Wel gaven verschillende werkers aan dat het niet altijd goed was om het werk te laten bepalen door de jongeren zelf, soms was het belangrijker om vast te houden aan het (goed onderbouwde) programma, of omdat de jongeren zelf gewoonweg niet altijd wisten wat ze precies wilden: “wat willen ze dan. NIKS. Het is zo passief. Het is echt passiever dan...”.

De jongerenwerkers gaven aan dat de doelen die jongeren voor zichzelf stelden bijna altijd heel hoog gegrepen waren, met de kans dat zij teleurgesteld zouden raken als ze deze niet zouden halen en dus helemaal zouden stoppen met proberen het doel te bereiken. De manier waarop de meeste werkers hier mee omgingen is ten eerste tussenstapjes inbouwen in een doel, en ieder subdoel dat gehaald werd vieren als een succes, en ten tweede helpen met een zo passend en realistisch mogelijk doel met ze op te stellen:

ja daar moet je wel mee helpen. Soms stellen ze te hoge doelen, [...] En dan denk ik: volgens mij moeten we even verder gaan kijken wat voor doel voor jou goed is. We willen wel kijken dat het een doel is waar ze echt iets aan hebben.

Daarnaast werkten veel jongerenwerkers met rolmodellen om de jongeren een voorbeeld te geven van waar ze naartoe zouden kunnen werken, maar dit waren vaak beroemdheden zoals Clarence Seedorf of Humberto Tan. Veel werkers gaven aan dat het eigenlijk beter zou zijn geweest om rolmodellen aan te bieden die dicht bij de doelgroep stonden, zoals jongeren die ook uit de wijk kwamen en hun leven goed op de rit hadden gekregen:

want Seedorf is één in vijf miljoen of één in tien miljoen jongeren [...]. Dus soms denk ik: het zou beter zijn als je, maar het zijn geen sexy beroepen, maar ik noem maar wat, jongeren in contact brengt met een postbezorger, die heeft netjes een huis gekocht, is heel bereikbaar, is goed te doen.

Talentontwikkeling. De werkers waren vooral bezig met talentontwikkeling op het gebied van muziek (rap) en voetbal, maar gaven aan dat zij talentontwikkeling eigenlijk nooit als doel op zich zagen. Ten eerste zagen zij talentontwikkeling als een manier om de positieve eigenschappen en kwaliteiten van jongeren te benadrukken om zo hun zelfvertrouwen op te bouwen: “Echt aanspraak

maken op waar zij goed in zijn, dat naar voren laten komen en dat ja, zichzelf er ook bewust van maken.”. Hierbij benadrukten veel jongerenwerkers dat zij talentontwikkeling breder zagen dan enkel podiumkunsten, alle vaardigheden waar jongeren goed in waren wilden zij aandacht geven: “Als ik zie bijvoorbeeld dat iemand goed is in organiseren dan zet ik hem vaak in op dat talent. En ik ga kijken hoe we dat talent dan, ja eigenlijk faciliteren van talent noem ik het meer.”. Daarnaast zagen ze talentontwikkeling als een middel voor het opbouwen van een positieve toekomst, niet alleen omdat jongeren zo konden ontdekken waar ze goed in waren, maar ook omdat ze gemotiveerd raakten om hun best te doen en zo leren dat je dingen kunt bereiken door je eigen inzet: “Muziek is het eindresultaat, maar het is op tijd komen, teamverband werken, afspraken nakomen, je daadwerkelijke talenten ontdekken.”. Tenslotte waren er ook wat werkers kritisch op de grote inzet op talentontwikkeling, zo gaf één jongerenwerker aan dat hij dacht dat jongeren meer zouden hebben aan andere dingen, zoals op een zo hoog mogelijk niveau studeren. Een andere was bang dat talentontwikkeling geen invloed had op de problemen die speelden in de doelgroep: “Ik denk dat ze dan een soort talentontwikkeling, dat ze dan wel vooruitgang boeken. [...] Maar ja, op privégebied zijn ze nog steeds met verkeerde dingen bezig. Dat weet je gewoon.”.

Toekomstperspectief. Veel van de programma's van Swazoom hadden als hoofddoel het verbeteren van het toekomstperspectief van jongeren. Het verschilde echter per programma hoe dit werd vormgegeven. Binnen het ene programma werd er actief ingezet op het voorkomen van vroegtijdig schoolverlaten zodat de jongeren uiteindelijk een diploma op zak hadden en beter waren voorbereid op hun toekomst, bij een ander programma draaide het echter meer om het vormen van een eigen identiteit om er op die manier achter te komen wat zij met hun leven wilden. Bij een derde programma werd er ingezet op het formuleren van doelen voor de toekomst, maar lag de nadruk vooral op het aannemen van een ondernemende houding om deze doelen te bereiken. In het ambulante jongerenwerk echter, vonden de jongerenwerkers het moeilijk om duurzaam met toekomstperspectief bezig te zijn: het hoofddoel leek voornamelijk te liggen in overlast beperken en jongeren van de straat houden. Zij probeerden toch te werken aan een verandering in mindset bij jongeren door ze in aanraking te brengen met rolmodellen: jongens van de straat die hun leven op de rit hadden gekregen en op een legale manier hun brood verdienden. Ook veel van de andere projecten maakten gebruik van dit soort rolmodellen maar vooral van *horizonverbreding*:

En ook ja, dat ze zichzelf oriënteren op een bredere wereld dan hier alleen in dit stadsdeel. En dat merk ik ook aan mezelf dat ik dat heel erg in mijn achterhoofd heb maar ook aan mijn collega's. Dus een bredere wereld aanbieden dan waar ze zelf vandaan komen.

Daarnaast stelden de werkers vaak en veel vragen over wat jongeren zelf graag wilden bereiken en werkten zij in leuke activiteiten zoals koken en dansen toe naar het zelfredzaam maken van de jongeren door ze alle taken rondom de activiteit zelf uit te laten voeren. De jongerenwerkers hadden het vrijwel allemaal over een balans tussen eigen inzicht en sturing, ze wilden graag dat de jongeren zelf zouden inzien wat het beste voor hen was:

We doen alles met het oog op dat hun ogen open gaan en dat ze denken hee: dat overlast wat ik geef op straat, of de diefstallen, berovingen, dat is niks. Laat me gewoon lekker gaan werken en geld verdienen. En dingen voor mijn huis bijvoorbeeld kopen. Dus ik probeer echt met ze te kijken naar de toekomst.

Hierbij hadden de jongerenwerkers dus wel een ideaalbeeld in hun hoofd van wat ze graag zouden zien dat de jongeren zouden bereiken, maar ze probeerden de jongeren zoveel mogelijk zelf invulling te laten geven aan dat ideaalbeeld: “Dus met de coach kan je dan heel goed uitzoeken: wat zou ik willen doen, naar welke school zou ik willen gaan”. Tenslotte stelde een jongerenwerker: “Toekomstperspectief is kennis, weten hoe je ergens terecht kan komen.” en dit was dan ook de reden dat vrijwel alle jongerenwerkers naast hun reguliere projecten bezig waren met helpen bij schoolwerk, solliciteren en werk zoeken, en het belang van netwerk benadrukten.

(Etnische) Identiteit. De verschillende werkers hadden vooral veel aandacht voor identiteitsontwikkeling, waarbij positiviteit een grote rol speelde. Zij waren bijvoorbeeld bezig met het ontwikkelen van een positief zelfbeeld bij de jongeren zodat zij trots konden zijn op wat ze zelf konden. Er werd verschillende keren genoemd dat een positieve en duidelijke identiteit kon bijdragen aan het vormen van een positief en realistisch toekomstperspectief: “Eerst is het identiteit want je moet weten wat je zelf, wie en wat je zelf bent voordat je aan je toekomstperspectief kunt werken.”. Verschillende jongerenwerkers merkten op dat veel jongeren niet uit zichzelf bewust bezig waren met identiteit, en dat het nodig was om ze door de juiste vragen te stellen en door te coachen ze bewust te maken van het belang van een sterke identiteit: “om iets daar in beweging te brengen, moet je heel veel kleine duwtjes geven.”. Hierbij dachten sommige jongerenwerkers dat de groepsvorm van het jongerenwerk uitermate geschikt was: “Dus daarom dat we ook groepsdingen doen, omdat dat ook helpt in hun identiteitsontwikkeling denk ik, en in waardevorming.”

Tussen de jongerenwerkers bestond een verschil in opvatting over de rol die etniciteit zou kunnen of moeten spelen in het vormen van een positieve identiteit. Een groot deel besteedde er enkel aandacht aan wanneer er vanuit de jongeren om gevraagd werd of wanneer het in de media een rol speelde: “Het is gewoon meer als het ter sprake komt en niet dat ik bewust ermee bezig ben”. Meerdere jongerenwerkers wisten niet goed of zij er juist wel of geen goed aan deden om etniciteit te benadrukken:

Ja want ik zat erover te denken, je kan twee houdingen nemen en ik weet niet zo goed wat nou wijsheid is. Ga ik ze er bewust van maken dat ze tegen racisme op kunnen lopen [...]? Of moet ik ze lekker een beetje naïef daarin laten?

Sommige werkers waren bang dat zij jongeren het idee van discriminatie aanpraatten en dat dit een negatief effect zou hebben: “maar ik ben gewoon bang dat sommige meiden zich in een slachtofferrolpositie gaan zetten. En ik wil ze niet dingen gaan aanpraten waar ze zelf geen problemen mee hebben.”. Een ander deel vond het juist heel belangrijk om bezig te zijn met etniciteit. Deze jongerenwerkers waren zowel bezig met het weerbaar maken van jongeren tegen racisme of

uitsluiting, als met het leren van hun de geschiedenis van hun voorouders, met als motivatie: “je kan mensen pas helpen als ze weten waar ze vandaan komen.”. Hierbij stimuleerden zij trots bij de jongeren: op zowel uiterlijke eigenschappen zoals natuurlijk Afro-haar als op grote prestaties van hun voorouders in bijvoorbeeld Afrika.

Dit verschil in aanpak zagen de jongerenwerkers niet als een onenigheid, maar juist als meerwaarde van hun team. De jongerenwerkers die zeiden niet expliciet bezig te zijn met etniciteit letten wel op of hun jongeren daar geen behoefte aan hadden, en mocht dat wel zo zijn, dan: “verwijzen we ook door naar collega’s die zich wel echt daarmee bezig houden.”. Toch bestond er volgens de meeste werkers wel degelijk een spanningsveld op het gebied van etniciteit, maar dan tussen de (lokale) overheid en de behoeften van de jongeren. Swazoom mocht sinds een aantal jaar namelijk niet meer specifieke (culturele) doelgroepen aanspreken, maar moest generalistisch te werk gaan: “Toen zeiden ze: we willen niet meer dat mensen of jongeren gefaciliteerd worden in hun subcultuur. [...] er wordt hier geen Kaseko gegeven of dat soort dingen. Maar wel bijvoorbeeld drumles voor iedereen.”. Soms hadden de jongerenwerkers het idee dat het voor hun jongeren juist wel goed zou zijn om deel te kunnen nemen aan een specifieke culturele activiteit, maar omdat ze dit niet vanuit Swazoom konden faciliteren verwezen zij dan door naar andere organisaties die niet afhankelijk was van de subsidie van het stadsdeel en dit soort activiteiten dus wel aan konden bieden: “En dan krijg je ook aparte organisaties die wel de achterban gaan bedienen. Dus bijvoorbeeld podium Kwakoe is echt voor de Surinaamse, en de kerken nemen vooral verantwoordelijkheid voor de Afrikanen.”

Verandering. Veel jongerenwerkers merkten na de decentralisatie en het jongerenwerk nieuwe stijl dat er een verandering op papier had plaatsgevonden, die ervoor zorgde dat zij meer moesten rapporteren en meer het effect moesten kunnen aantonen van het jongerenwerk. Ondanks deze verandering zeiden zij dat het jongerenwerk in de praktijk eigenlijk niet veranderde:

Maar ik werk hier al [jaren] en het doel is al [jaren] hetzelfde. Je krijgt een pot geld, en ik kan ermee doen wat ik ermee wil, en dan moet ik er een verhaaltje bij schrijven. Maar wat ik doe is precies hetzelfde. Alleen kan ik het nu beter beantwoorden als iemand de vraag stelt.

Wel merkten ze dat er steeds meer duidelijk beschreven en onderbouwd werd: “ik en [...] waren laatst bij een meidenwerkconferentie op de HvA, en toen pas beseften we van: oké alles wat we doen is nu eindelijk beschreven. En staat eindelijk op papier.”. Daarbij merkten de meeste werkers op dat zij nog maar kort bij Swazoom werkten en zich niet bewust waren van enige verandering. Voor de jongerenwerkers die al wat langer in dienst waren was dat anders, die merkten ten eerste een verandering van simpele “activiteitenboer” naar een meer pedagogische vorm van jongerenwerk:

Het is, nou ja het is door de tijd heen wel veranderd. De afgelopen jaren zijn we ons wel meer gaan richten op, ik moet wel zeggen, bij het jongerenwerk deden we dat al, maar de algemene visie is wel meer gegaan op zeg maar echt een soort van pedagogische wijk of omgeving creëren.

en ten tweede van het faciliteren van bepaalde subculturen naar een meer generalistisch beleid. De jongere werkers benoemden wel dat zij binnen Swazoom verandering bemerkten door bijvoorbeeld het verschuiven van functies en ontslagen, maar weten dit aan de reorganisatie binnen Swazoom zelf. Daarnaast benoemden zij (minimale) verandering in samenwerking: bepaalde partijen rondom de jongeren waren hun subsidie kwijtgeraakt en waren dus niet meer betrokken bij het jongerenwerk. Daarnaast waren er meer regelmatige overleggen met bijvoorbeeld politie of andere partners in de wijk, waardoor het mogelijk was om meer duidelijke afspraken te maken. Deze duidelijkheid kwam het jongerenwerk volgens de werkers ten goede omdat het voor alle partijen duidelijk was wat ze van elkaar konden verwachten. De oudere werkers echter, merkten nauwelijks verandering in samenwerking omdat zij na een aantal jaren een persoonlijk netwerk hadden opgebouwd en altijd op dezelfde mensen terugvielen, ook als die tegenwoordig in een andere functie of instantie werkten: “En als ik wat wil weten, ik heb op elke plek een pion zitten.”. Tenslotte werd het duidelijk dat er een verandering plaatsvond van wijkgericht naar gebiedsgericht werken, en de verwachtingen van de jongerenwerkers waren daar overwegend positief over: ze hoopten dat ze op die manier meer krachten konden bundelen om zo een sterkere stem te krijgen voor het jongerenwerk.

Conclusie en Discussie

Door de invoering van de Wmo en het Welzijn Nieuwe Stijl was de verwachting dat er in het jongerenwerk de afgelopen jaren veel aandacht zou zijn gekomen voor eigen kracht en participatie: twee begrippen die vaak verbonden worden aan het concept empowerment. De aanwezigheid van empowerment in de praktijk van het jongerenwerk is onderzocht aan de hand van interviews bij jongerenwerkers van de organisatie Swazoom in Amsterdam Zuidoost. Omdat empowerment een nog relatief onduidelijk begrip is, is dit bevraagd aan de hand van kern-empowerende elementen zoals omschreven door Jenny Boumans (2012), en omdat een groot deel van de bevolking in Amsterdam Zuidoost uit migrantenjongeren bestaat is er specifiek gekeken naar aanpakken met een empowerende stijl die goed aansluiten bij deze doelgroep, namelijk: talentontwikkeling, het vormen van een positief toekomstperspectief en (etnische) identiteitsontwikkeling. Uit de interviews is gebleken dat er aan veel kern-empowerende elementen wordt voldaan, en dat de drie vormen met empowerende stijl allemaal aanwezig zijn in het jongerenwerk van Swazoom. De jongerenwerkers rapporteerden weliswaar een verandering op papier sinds de invoering van de Wmo en het WNS, veel van hen zagen geen verandering in de praktijk: zij werkten zolang ze zich konden herinneren al op deze manier.

In de interviews viel een aantal zaken op die verdere verdieping verdienen. Ten eerste werd het spanningsveld tussen empowerment als (bezuinigings)middel en als streven naar zelfbepaling (Boumans, 2012) ook in het jongerenwerk duidelijk. De jongerenwerkers gaven aan dat er weliswaar altijd ruimte was voor dialoog, maar dat de input van de jongeren niet altijd gebruikt werd. Soms dachten zij dat het beter was om aan de vastgestelde doelen of methoden vast te houden, of dat zij zelf beter wisten wat goed was voor de jongeren. Ook op het gebied van toekomstperspectief lieten de jongerenwerkers vaak weten dat zij zelf een idee hadden van waar de jongeren het beste naar zouden

kunnen streven, en dat ze vervolgens hun best deden om hen dat zelf in te laten zien. Dit had vaak ook te maken met het stellen van realistische doelen in de ogen van de jongerenwerkers: wanneer zij dachten dat jongeren te hoge doelen voor zichzelf stelden probeerden zij niet alleen tussendoelen in te bouwen, maar soms ook hun algemene doel bij te stellen. Het stellen van realistische doelen is in principe een kern-empowerend element (Boumans, 2012), Baillergeau en collega's (2015) stellen echter dat jongeren uit lagere sociale klassen kansarmer zijn omdat hun "realistische aspiraties" standaard lager worden ingeschat dan die van hun leeftijdsgenoten uit hogere sociale klassen. Aangezien empowerment altijd draait om de emancipatie van achtergestelde groepen, lijkt het onlogisch dat een mechanisme wat kansarmheid in stand houdt een kern-empowerend element wordt genoemd. Het wordt dus duidelijk dat empowerment zeker (nog) niet eenduidig te meten is, en de vraag die naar aanleiding van dit onderzoek rijst is: wat wordt er precies bedoeld met het zelf laten bepalen, het bieden van voldoende steun en het opstellen van realistische doelen? Het blijkt lastig om al deze elementen of voorwaarden naast elkaar te laten bestaan en te onderzoeken, omdat zij elkaar tegen lijken te spreken. Dit is wellicht omdat ze niet concreet genoeg omschreven zijn.

Ten tweede was het opvallend hoe er binnen identiteitsontwikkeling in het jongerenwerk aandacht werd besteed aan etniciteit. De jongerenwerkers hadden verschillende zienswijzen over de manier waarop etniciteit gebruikt kon worden in het vormen van een positieve identiteit, maar er was geen sprake van onenigheid: zij zagen de meerwaarde van hun verschil in aanpak en maakten gebruik van elkaars verschillen. Tot op zekere hoogte was er dus voor de jongeren die daar behoefte aan hadden, extra aandacht voor hun etniciteit. Er waren echter geen specifieke programma's rondom etniciteit of cultuur, om de simpele reden dat het beleid dit niet toeliet. Aangezien Swazoom werd gesubsidieerd door de overheid moesten zij zich houden aan de eisen die de gemeente of het stadsdeel stelde, en in dit geval was dat er "*niet gefaciliteerd [mocht] worden in subcultuur*". Dit betekende volgens de jongerenwerkers dat zij jongeren met diepere vragen rondom etniciteit door moesten verwijzen naar andere (niet-gesubsidieerde) organisaties. Aangezien er toch uit verschillende onderzoeken is gebleken dat het ontwikkelen van een sterke etniciteit verschillende positieve gevolgen kan hebben voor jongeren (Meeus, 2010; Porta et al., 2016; Wissink et al., 2008; Yasui et al., 2015), is het opvallend te noemen dat overheidsbeleid daar weinig ruimte voor biedt.

Tenslotte is het verrassend dat het lijkt alsof er in de praktijk van het jongerenwerk geen wezenlijke verandering heeft plaatsgevonden. Veel jongerenwerkers gaven aan dat de enige verandering die zij hebben meegemaakt in de afgelopen jaren een verandering op papier was, namelijk meer rapporteren en effect aantonen, maar dat zij aan hun werkwijze niets veranderd hebben. Het is de vraag wat dit betekent. Loopt de praktijk van het jongerenwerk voor op het beleid? Is jongerenwerk per definitie al gericht op empowerment? Of is deze bevinding te wijten aan het overzicht van de bevraagde jongerenwerkers? Veel van de werkers waren erg jong, sommigen zijn pas na de invoering van de Wmo en het WNS begonnen als jongerenwerker. Anderen zijn zich wellicht niet bewust geweest van een verandering omdat deze geleidelijk heeft plaatsgevonden. Tenslotte noemde een

enkele werker wel een vage verandering van activiteitenboer naar meer pedagogisch jongerenwerk. Het enige wat zeker is, is dat er niet met zekerheid te zeggen valt dat er in de afgelopen jaren een verandering heeft plaatsgevonden naar meer empowerend jongerenwerk, maar dat het jongerenwerk van Swazoom in Amsterdam Zuidoost wel degelijk veel empowerende elementen heeft.

Swazoom is een unieke organisatie op een unieke locatie: Amsterdam Zuidoost is zoals eerder genoemd een stadsdeel met een zeer hoog percentage migrantenjongeren. Om deze reden is de kans groot dat veel van de bevindingen in dit onderzoek niet te generaliseren zijn naar het algemene jongerenwerk in Nederland. Het vraagstuk over etniciteit wel of niet betrekken in de identiteitsontwikkeling van jongeren zal in sommige andere wijken met een hoog percentage migrantenjongeren ook spelen, maar in de rest van Nederland niet of minder. Ook is niet met zekerheid te zeggen of de verandering in het jongerenwerk na de Wmo en het WNS overal hetzelfde wordt ervaren. Wel is het opvallend dat er geen wezenlijke verandering lijkt te zijn in de praktijk, en is het dus interessant om dit ook op andere plekken te onderzoeken. Tenslotte is het spanningsveld met betrekking tot empowerment wel een bevinding die interessant kan zijn voor het gehele jongerenwerk. Om daadwerkelijk empowerend jongerenwerk aan te bieden lijkt het nodig om eerst meer duidelijkheid te krijgen over de verhouding tussen het jongeren zelf laten bepalen en het bieden van voldoende steun en sturing. Meer duidelijkheid op dit gebied zou een meerwaarde kunnen zijn voor het gehele jongerenwerk in Nederland.

Referenties

- Abdallah, S., Kooijmans, M., & Sonneveld, J. (2016). *Talentgericht werken met kwetsbare jongeren: Ontwikkelwerk, erkenningswerk, verbindingswerk*. Bussum: Uitgeverij Coutinho.
- Anderson, E. (1999). *Code of the street. Decency, violence and the moral life of the inner city*. New York: W.W. Norton.
- Appadurai, A. (2004). The capacity to aspire: Culture and the terms of recognition. In V. Rao & M. Walton (Eds.), *Culture and public action*. (pp. 59-85). Stanford: Stanford University Press.
- Baillergeau, E., Duyvendak, J., & Abdallah, S. (2015). Heading towards a desirable future: aspirations, commitments and the capability to aspire of young Europeans. *Open Citizenship*, 6, 12-23
- Boumans, J. (2012). *Naar het hart van empowerment: Een onderzoek naar de grondslagen van empowerment van kwetsbare groepen*. Utrecht: Movisie.
- Celik, C. (2015). 'Having a German passport will not make me German': Reactive ethnicity and oppositional identity among disadvantaged male Turkish second-generation youth in Germany. *Ethnic and Racial Studies*, 38, 1646-1662. doi:10.1080/01419870.2015.1018298
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2015). *Jaarrapport 2015: Landelijke Jeugdmonitor*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2016, 30 maart). *Kerncijfers wijken en buurten 2015* [Dataset]. Geraadpleegd van: <http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?DM=SLNL&PA=83220NED&D1=4,1622&D2=5268,5366-5373&HDR=T&STB=G1&VW=T>
- Crul M. (2003). Student mentoring onder allochtone jongeren: Een methodiek in ontwikkeling. *Pedagogiek*, 23, 21-39.
- Cyr, C., Euser, E. M., Bakermans-Kranenburg, M. J., & Van IJzendoorn, M. H. (2010). Attachment security and disorganization in maltreating and high-risk families: A series of meta-analyses. *Development and Psychopathology*, 22, 87-108. doi:10.1017/S0954579409990289
- DeGruy, J. (2005). *Post Traumatic Slave Syndrome: America's Legacy of Enduring Injury and Healing*. Portland Oregon: Uptone Press.
- Distelbrink, M., Pels, T., Jansma, A., & Van der Gaag, R. (2012). *Ouderschap versterken. Literatuurstudie over opvoeding in migrantengezinnen en de relatie met preventieve voorzieningen*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Duyvendak, J. W., Engelen, E., & De Haan, I. (2008). *Het bange Nederland*. Amsterdam: Uitgeverij Prometheus.
- El Hadioui, I. (2011). *Hoe de straat de school binnendringt: Denken vanuit de pedagogische driehoek van de thuiscultuur, de schoolcultuur en de straatcultuur*. Amsterdam: Van Genneep.
- Erikson, E. (1968). *Identity: Youth and Crisis*. New York: Norton.
- Jennings, L., Parra-Medina, D., Hilfinger Messias, D., & McLoughlin, K. (2006) Toward a critical

- social theory of youth empowerment. *Journal of Community Practice*, 14, 31-55.
doi:10.1300/J125v14n01_03
- Katz, I., Corlyon, J., La Place, V., & Hunter, S. (2007). *The relationship between parenting and poverty*. York: Joseph Rowntree Foundation.
- Kwekkeboom, M.H., & Jager-Vreugdenhil, M. (2009). De Wet maatschappelijke ondersteuning – reikwijdte, inhoud en betekenis. In M. H. Kwekkeboom & M. Jager-Vreugdenhil (Eds.), *De praktijk van de WMO. Onderzoekresultaten lectoraten social work*. (pp. 13-27). Amsterdam: SWP.
- Lewis, K., & Burd-Sharps, S. (2015). *Zeroing in on place and race. Youth disconnection in America's Cities*. New York: Measure of America.
- Lipsey, M. (2009). The Primary Factors that Characterize Effective Interventions with Juvenile Offenders: A Meta-Analytic Overview. *Victims and Offenders*, 4, 1-36.
doi:10.1080/15564880802612573
- Meeus, W. (2010). The study of adolescent identity formation 2000-2010: A review of longitudinal research. *Journal of Research on Adolescence*, 21, 75-94. doi:10.1111/j.1532-7795.2010.00716.x
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2010). *Welzijn Nieuwe Stijl*. Den Haag: Auteur.
- Noorda, J., Clement, D., & Dobbe, I. (2011). Activerend Jongerenwerk. In R. Veenbaas, J. Noorda, & H. Ambaum (Eds.), *Handboek voor modern jongerenwerk* (pp. 279–286). Amsterdam: VU University Press.
- Noorda, J., & Van Dijk, A. (2015). *Young leaders*. Amsterdam: VU University Press.
- Phillips, T.M., & Pittman, J.F. (2003). Identity processes in poor adolescents: exploring linkages between economic disadvantage and the primary task of adolescence. *Identity: an International Journal of Theory and Research*, 3, 115-129. doi:10.1207/S1532706XID030202
- Porta, C., Allen, M. L., Hurtado, G. A., Padilla, M., Arboleda, M., Svetaz, M. V., . . . Sieving, R. E. (2016). Honoring roots in multiple worlds: Professionals' perspectives on healthy development of Latino youth. *Health Promotion Practice*, 17, 186-198. doi:10.1177/1524839915606647
- Rappaport, J. (1995). Empowerment meets narrative: Listening to stories and Creating settings. *American Journal of Community Psychology*, 23, 975-807.
- Reid, O., Mims, S., & Higginbottom, L. (2004). *Post traumatic slavery disorder*. Dorchester: Pyramid Builders, Inc.
- Reis, M. (2004). Theorizing diaspora: Perspectives on “classical” and “contemporary” diaspora. *International Migration*, 42, 41-60. doi:10.1111/j.0020-7985.2004.00280.x
- Rijksoverheid (2012). *Decentralisatie betekent transitie & transformatie. Nieuwe verantwoordelijkheden, rollen en opgaven in maatschappelijke ondersteuning*. Den Haag: Opmeer drukkerij.
- Romme, M., Ten Have, A., & Canoy, M. (2011). *Zelfzorg: Via empowerment tot zelfredzaamheid*.

- Rotterdam: Ecorys.
- Schwartz, S. J., Unger, J. B., Baezconde-Garbanati, L., Benet-Martinez, V., Meca, A., Zamboanga, B. L., . . . Szapocznik, J. (2015). Longitudinal trajectories of bicultural identity integration in recently immigrated Hispanic adolescents: Links with mental health and family functioning. *International Journal of Psychology, 50*, 440-450. doi:10.1002/ijop.12196
- Staatsblad (2006). Wet van 29 juni 2006, houdende nieuwe regels betreffende maatschappelijke ondersteuning (Wet maatschappelijke ondersteuning). Staatsblad 351.
- Swazoom (2014). *Girls in Control*. Amsterdam: Auteur.
- Swazoom (2015a). *100% Passie voor jouw toekomst*. Amsterdam: Auteur.
- Swazoom (2015b). *De pedagogische verbinding: Visie en praktijk van het kinder- en jongerenwerk van Swazoom*. Amsterdam: Auteur.
- Swazoom (2015c). *Fit for Future*. Amsterdam: Auteur.
- Taylor, D.M., & Moghaddam, F.M. (1987). *Theories of intergroup relations*. Westport: Praeger.
- Tengland, P.A. (2008). Empowerment: A Conceptual Discussion. *Health Care Analysis, 16*, 77-96. doi:10.1007/s10728-007-0067-3
- Timmermans, J. M., & Kwekkeboom, M. H. (2012). Verwachtingen van de Wet maatschappelijke ondersteuning - analyse van een redeneerketen. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Traas, M. (2006). *Aandacht of aanklacht: Jeugdcriminaliteit in agogisch perspectief*. Baarn: HBuitgevers.
- Van der Meulen, A. & Krabbendam, L. (2013). Ontwikkeling van het zelf en de identiteit. In Slot, W. & Van Aken, M. (Eds.), *Psychologie van de adolescentie* (pp. 129-147). Amersfoort: ThiemeMeulenhoff.
- Van Regenmortel, T. (2009). Empowerment als uitdagend kader voor sociale inclusie. *Journal of social intervention, 18*, 22-42. doi:http://doi.org/10.18352/jsi.186
- Veenbaas, R., Noorda, J., & Ambaum, H. (2011). *Handboek modern jongerenwerk*. Amsterdam: VU Uitgeverij
- Vos, M., Pot, H., & Dotinga, A. (2012). *Met mentoring naar de TOP! Toekomst, ontwikkeling en perspectief. Evaluatieonderzoek stimuleringsprogramma mentorprojecten*. Groningen: Instituut voor integratie en sociale weerbaarheid.
- Wang, Y. J., Benner, A. D. (2016). Cultural socialization across contexts: Family-peer congruence and adolescent well-being. *Journal of Youth and Adolescence, 45*, 594-611. doi:10.1007/s10964-016-0426-1
- Wissink, I.B., Dekovic, M., Yagmur, S., Stams, G.J., & De Haan, M. (2008). Ethnic identity, externalizing problem behaviour and the mediating role of self-esteem among Dutch, Turkish-Dutch and Moroccan-Dutch adolescents. *Journal of adolescence, 31*, 223-240.
- Yasui, M., Dishion, T. J., Stormshak, E., & Ball, A. (2015). Socialization of culture and coping with

discrimination among American Indian families: Examining cultural correlates of youth outcomes. *Journal of the Society for Social Work and Research*, 6, 317-341.

doi:10.1086/682575

Zimmerman, M.A. (2000). Empowerment theory: psychological, organizational and community levels of analysis. In J. Rappaport & E. Seidman (Eds.), *Handbook of Community Psychology* (pp. 43-63). New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers.

Bijlage 1 – Topiclijst

Datum

Naam interviewer

Introductie

Praktische informatie

Welkom, bedanken, tijd?, anonimiteit, doel onderzoek (zowel scriptie als erasmus+), meningen en voorbeelden zijn belangrijk!

Personalia

Naam

Functie

Organisatie

Mailadres

Telefoonnummer

Leeftijd

Etniciteit

Jaren werkervaring

Project

Inhoudelijk

Methodiek

Wat is de algemene methodiek voor diasporajongeren binnen Swazoom? (Visie, kernpunten?)
(en is dat veranderd in de afgelopen tijd/is dat nu aan het veranderen/gaat dat veranderen?)

Binnen het excellente programma waar jij werkt: Wat is het **doel** van het programma? (en is dat veranderd in de afgelopen tijd/is dat nu aan het veranderen/gaat dat veranderen?)

(Hoe) Is er binnen dit project ruimte voor:

- (Etnische) identiteitsontwikkeling (coping met racisme)
- Talentontwikkeling
- Toekomstperspectief

Empowerment

- Wie stelt de doelen vast van dit programma? (jongeren, swazoom of gemeente) (en zijn deze doelen strategisch – bezuiniging of participatiedwang)

Is dat altijd al zo geweest?

- Zijn er sancties aan verbonden als je de doelen niet haalt?
- Wie stelt de methodiek van dit programma vast?
Is dat altijd al zo geweest?
- Is er ruimte voor dialoog met de jongeren? (over zowel de doelen als de methodiek)
Is dat altijd al zo geweest?
- Maak je wel eens gebruik van het eigen netwerk van de jongeren? (of van school of werk)
Is dat altijd al zo geweest?
- Zijn de doelen voor de jongeren realistisch? (is het doel hoog genoeg, maar niet te hoog)
Is dat altijd al zo geweest?

Netwerk

Werk je in dit project of rondom deze doelgroep samen met anderen? (en is dat veranderd in de afgelopen tijd/is dat nu aan het veranderen/gaat dat veranderen?)

- Zo ja: met wie en hoe verloopt die samenwerking?
- Zo nee: Waarom niet en hoe zou dit wel kunnen?

Verandering – tot nu toe, op dit moment en in de toekomst (letterlijk decentralisatie en Nieuwe Stijl noemen)

- Op het gebied van methodiek (en waarom (niet)?)
- Op het gebied van samenwerking (en waarom (niet)?)

Afsluiting

Heb je nog overige opmerkingen/vragen?

Heel erg bedankt!